

APROXIMACIÓ A LA HISTÒRIA SOCIAL DE LA CODIFICACIÓ DE L'ESLOVÈ

Jordi BAÑERES

Institut de Sociolingüística Catalana, *Noves SL*,
Grup Català de Sociolingüística

Breu apunt per a una teoria sociològica de la codificació

Els principis ideològics, i per tant socials, són subjacents als criteris que identifiquen una llengua. De manera semblant, els principis ideològics *també* operen sobre els criteris normatius de cada idioma. La construcció de propostes codificadores, la competitivitat entre elles i l'èxit de la normativa definitiva triomfant són regulades per una pluralitat de relacions socials. Deixant de banda els aspectes filològics, que ací no ens pertoca pas d'escatir, hom pot ponderar els següents factors:

a) Econòmics:

- Tendència a les formes usades per més població: amb més consumidors potencials a llarg termini.
- Tendència a les formes usades per la regió econòmicament més potent: (i) amb més consumidors a curt termini; (ii) amb connotacions socioeconòmiques prestigioses.
- Tendència a les formes usades pels sectors socials de més renda: (i) extensivament, amb més consumidors, a curt termini (ii) intensivament amb connotacions socioeconòmiques prestigioses.
- Tendències a les formes usades pels sectors intel·lectuals ja que aquests tenen: (i) més capacitat de promocionar-les; (ii) més consciència de rendibilitzar la seva capitalització lingüística.

b) Nacionals:

- Oposició a les formes que s'assemblen a la llengua dominant: diferenciació per crear un mercat lingüístico-cultural proteccionista.
- Tendència a les formes usades per la regió on el moviment nacional és

màxim: en les etapes emergents nacionals, cultura —i.e. consum cultural— i moviment polític s'interrelacionen orgànicament.

c) Culturals:

— Aproximació a les formes usades per les llengües clàssiques: (i) com a solució més fàcil per a la necessària intel·lectualització de la llengua; (ii) per la superior capitalització lingüística clàssica dels intel·lectuals, els principals productors i propagandistes de productes escrits. (En el cas de l'eslovè, així com en el d'altres llengües eslaves, són tres les llengües clàssiques: el llatí, el grec i, sobretot, l'eslavònic.)

d) Literaris:

— Aproximació a les formes usades pels escriptors clàssics (de més vendes i/o de més consideració): mimesi de les fórmules que promouen econòmicament i social.

e) Personals:

— Aproximació a les formes més segures per a l'autor: més competència i economia d'esforç per part de l'autor.

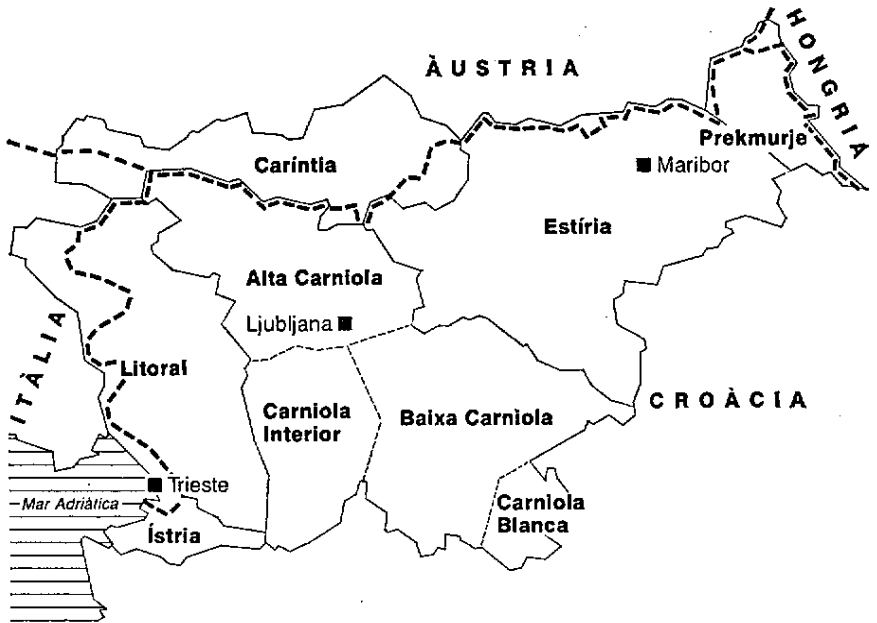
Els diferents punts enunciats formen un polinomi en què els coeficients de cada element depenen, a la vegada, de factors interns —que interdependitzen els elements entre ells— i externs —exemple principal: la situació social de la llengua de contrareferència.

1. PRECEDENT RENAIXENTISTA

En el segle XIV, l'humanista T. Prelokar compilà una gramàtica descriptiva i un diccionari eslovens per a ús de la família Habsburg que, malauradament, no s'han conservat. Les primeres temptatives de normalització que després tindrien continuïtat remunten a l'època de la Reforma. Els protestants intentaven escriure de tal manera que arribessin al més gran nombre de població, però sense que es perdés la claredat i l'exactitud del missatge salvífic. Primož Trubar (1508-1586), originari de la Baixa Carniola, escriu readaptant el seu dialecte nadiu a la parla dels feligresos de Ljubljana. Sebastjan Krelj (1538-1567) parteix de la seva parla de la Vipava Dolina (Litoral). J. Dalmatin (c. 1547-1589), original de Krško, sobre el riu Sava, en el límit entre el baix-carniolà i l'estirià, en la seva traducció de la Bíblia a l'eslovè (Wittenberg, 1584) intenta de combinar les varietats lingüístiques dels autors protestants precedents. Així, la *Bíblia de Dalmatin* hi contribueix amb una síntesi supradialectal, amb aportacions de l'alt i del baix-carniolà i àdhuc amb algunes tènues coloracions del dialecte del Litoral.

Tot i el fracàs final de la Reforma en terres eslovenes, el més de mig

Mapa de les regions eslovenes

Mapa dels dialectes eslovens

centenar de llibres protestants, sobretot la versió de Dalmatin de les Sagrades Escripures, esdevingueren una referència central obligada per a tots els ulteriors intents de codificació. Tanmateix, el fet que la majoria d'aquests escriptors fossin originaris de la Baixa Carniola dificultava l'establiment d'una normativa unificada per a totes les parles eslovenes, cosa que deixaria oberta una «*questione della lingua*». La gramàtica del també carniolà A. Bohoric, *Arcticae horulae succisivae, de latino carnioliana literatura ad latinae lingua analogiam accomodata...* (Wittenberg, 1584), que imposà per molt de temps un alfabet propi a l'eslovè, anomenat posteriorment *bohoricica*, tampoc no va cloure el debat.

Durant la Contrareforma, les poques obres que s'arriben a publicar —totes de temàtica pietosa— vacil·len entre acceptar la tradició normativa protestant o atènyer-se a la parla nativa local. Si bé el 1715 es reedita, amb readaptacions, la gramàtica de Bohoric, això no impedeix que sorgeixin diferents normes regionals al marge de la carniolana: (i) la carintiana (e.g. A. Drabosnjak-Schuster); (ii) la baix-estiriana (e.g. J. Hasl, F. K. Gorjup, G. Rupnik); (iii) l'estiriana oriental (e.g. I. Parhamer, F. Temlin); (iv) la de la Prekmurje (e.g. S. Küzmic).

2. RETORN A LA NORMATIVA PROTESTANT

Es poden distingir quatre períodes en la formació de la normativa moderna. El primer comença c. 1750 amb la renaixença de la literatura en eslovè i culmina amb la primera gramàtica moderna d'aquesta llengua, *Grammatik der Slawischen Sprache in Krain, Kärnten und Steyermark* (1808), obra deguda a Jernej Kopitar (1780-1844).

El decalatge entre l'augment de competències per part de l'administració pública i l'alfabetització de masses, a ritme notablement més lent, es va haver de superar amb l'ús de les llengües vernacles per part del servei civil i del sistema escolar. El desconeixement de l'alemany per part d'un gran sector dels contribuents i de llurs fills en edat escolar obligà a introduir l'eslovè en els àmbits administratiu i docent. La presència del vernacle en els aparells de l'Estat va convertir en crític el problema de la codificació lingüística. Per resoldre'l van sorgir diferents temptatives de normatives d'àmbit provincial o diocesà que, nogensmenys, era impossible que arribessin a consolidar-se: l'antiga norma de «*scribamus more gentis, loquamur more regionis*», formulada per J. L. Schoenleben (1672), no era la més apropiada per a l'eslovè, atesa la seva deturpació per l'aclaparadora interferència de l'alemany i l'extrema fragmentació dialectal. Per superar el complex d'inferioritat davant l'alemany i unificar les tendències centrífugues calia arribar a estructurar una normativa de tipus *landsmaal*, és a dir, apostar per una llengua literària integrativa, consensuada sobre una base inter i supradialectal. Per raó de l'extrema fragmentació geolectal, i sense altra

alternativa possible, el fulcre codificador va haver de col·locar-se en la literatura reformada del segle XVI, l'única proposta reguladora que totes les tendències valoraven com a antecessora de la seva pròpia proposta i, per tant, l'únic element de referència que tothom compartia. L'opció per la codificació esbossada pels eslovens luterans quedà totalment revalidada quan l'eslavista de més renom afincat a Viena, el catòlic J. Kopitar, assumí, en la seva famosa gramàtica de 1809, l'herència gramatical protestant com un vigorós martell per colpejar damunt l'enclusa pluridialectal. El retorn a la tradició del segle XVI marcava un posicionament definitiu de la normativa a l'entorn de l'*escriptura* —en oposició a la verbalitat—, l'*historicisme* —en oposició a la llengua contemporània —i l'*etimologia* —en oposició a la fonètica.

L'eslovè, que havia evolucionat notablement en els dos segles anteriors, a fi d'evitar la imposició d'una varietat local sobre una altra, tornava a trobar una plataforma comuna en la versió de la Bíblia a càrrec de Dalmatin i els textos dels escriptors reformats del segle XVI. Òbviament, no pas totes les conseqüències d'aquesta opció han estat positives. L'eslovè d'avui dia encara conserva una ortografia arcaïtzant que provoca greus desajustos. La normativa escrita actual no ha pogut seguir el desenvolupament fonològic —pèrdua de síl·labes, interseccions entre vocals àtones, etcètera— ni ha prestat atenció a moltes substitucions lèxiques.

J. Kopitar, però, en subratllar les aportacions codificadores dels escriptors protestants, no deixava alhora d'emfasitzar la rellevància del *vernacular* —via en la qual, tanmateix, només s'arribaria a aprofundir més d'un segle després, de la creació del Regne de Iugoslàvia (1918) ençà. Kopitar, en la seva insistència a unir les parles de les regions eslovenes en un sol codi, aprofitava les característiques estructurals de totes les varietats. Legitimava, sota l'advocació de la ciència, la unitat de la llengua eslovena i establia les bases de la seva evolució posterior.

Juntament amb això, el fet que les dues primeres generacions d'autors eslovens de la Il·lustració fossin *alt-carniolans* en la seva gran majoria va permetre d'ampliar sense brusquedats la base dialectal de la llengua literària. Sobre el fonament de la normativa protestant, fundada predominantment en el *baix-carniolà* del segle XVI, se sobreposava la influència de l'*alt-carniolà* dels s. XVIII i XIX. A la insistència en les formes arcaïtzants dels escriptors de la Reforma, s'hi va afegir l'ascendent amplificador aportat per la gran qualitat literària dels autors *alt-carniolans* del XVIII —J. Japelj (1744-1807), T. Linhart (1756-1795) i V. Vodnik (1758-1819)—, continuada en el segle següent per J. Cigler (1792-1869), France Prešeren (1800-1849), J. Bleiweis (1808-1881) i els poetes de la *Kranjska Cbelica* (1830-34, 1848).

A finals del segle XVIII i començament del XIX, l'eslovè era anomenat *Kranjska spraha*. «*Spracha*» prové de l'alemany *Sprach*; per tant, llengua de la Carniola. Tot i això, paradoxalment, gràcies a la transacció entre l'alt

i el baix carniolà, s'havia aconseguit elaborar una koiné que superava els límits dels dialectes centrals i que s'obria a les altres varietats geogràfiques: encara no acabat el segle XVIII, Ožbald Gutsman (1727-1790), lligat per naixement i context a la tradició carintiana, donava suport a la norma carniolana. Finalment, una nova traducció de la Bíblia (1784-1808), que intentava superar les formes estrictament carniolanes, constituïa el símbol de la nova llengua unificada.

3. ABC-KRIEG I ESLAVITZACIÓ

La segona època de la normativització s'inicia amb la fundació a Graz (Alta Estíria) d'una *Societas Slovenica* (1810), seguida, dos anys després, per una càtedra d'eslovè en la universitat de la mateixa ciutat. El 1817 es proveïa per primera vegada una càtedra de llengua carniolana en el liceu de Ljubljana. Aquesta fase arribaria a establir l'alfabet i faria passos quasi definitius en la codificació fonològica i morfològica.

L'assumpció definitiva d'un alfabet no fou un tema frèvol sinó que només s'hi va poder arribar després d'una estrènia controvèrsia o, per servir-se del vocable parasintètic forjat per Matija Cop (1797-1835), d'un llarg *ABC-Krieg*. Fins llavors, a part de l'alfabet germànic i, més esporàdicament, del llatí, s'utilitzava també l'alfabet excogitat per Bohoric al segle XVI (la *bohoricica*). J. Kopitar estava per un alfabet únic per als eslaus austríacs (de religió majoritàriament catòlica), però d'altres desitjaven que l'eslovè utilitzés un alfabet propi, de manera que la llengua s'individués fins i tot tipogràficament. Així, per exemple, el 1825, F. Metelko inventava un nou alfabet, una combinació de caràcters llatins i ciríllics, que fou acceptat de bon grat per un cert sector de les lletres. Quasi a l'encop, encara que sense trobar gaire ressò, sorgia un altre alfabet, aquest amb totes les lletres de disseny totalment original. El seu creador, P. Danjko (1787-1873), era un mossèn de l'Estíria decidit partidari que l'estirià es constituís en una llengua literària independent del carintià. A la fi, però s'acabaria adoptant l'alfabet gajica, és a dir, l'alfabet llatí ampliat amb els diacrítics proposats per L. Gaj per al croat; de fet, doncs, un alfabet quasi idèntic a l'usat pels txecs des de Jan Hus. Les *motivacions* que conflueixen en l'assumpció d'aquesta solució eren d'índole complementària:

a) L'*illirisme*¹ desitjava un alfabet (i una gramàtica, lèxic, etc.) per a l'eslovè al més acostat possible al que feia servir el croat.

1. L'*illirisme* ha estat la carta que convenia jugar a croats i serbis, justament per la seva amfibòlia. L'ús del terme *illirisme* (en recordança de la població pre-romana que habitava els Balcans occidentals), més tard substituït pel de *iugoslavisme* (*jug* = sud) ha estat eufuncional en aquest sentit. Tals termes no només resulten ambigus pel receptor, sinó que sovint ja ho són per l'emissor. Són casos de mots-camaleó (tenen dife-

b) L'*austro-eslavisme*² propugnava una confluència gramatical dels eslaus catòlics austríacs i, per tant, el satisfieia l'adaptació de l'alfabet txec preexistent.

c) L'alfabet de base llatina constituïa una obertura general cap a l'Occident i la modernització. El refús de l'alfabet gòtic, connotat com a germànic, i del ciríl·lic, connotat com a ortodox, significava una receptivitat de la modernitat associada a la interlingua del moment: el francès.

Tots tres components —encara que sota el predomini de l'argument austro-eslavista— interactuarien en el setmanari *Kmetijske in Rakodelske Novice* (Notícies agrícoles i artesanes), publicat (1843-1848) per la *Kranjska Kmetijska Družba* (Societat Agrícola de la Carniola). El seu director, J. Bleiweis —un impulsor de la *tecnificació* i alhora un il·lustre *conservador* a qui el bisbe de Ljubljana havia dit: «On vós us trobeu, no hi ha perill de revolució» —adoptava l'alfabet introduït per Ljudevit Gaj en la normativa croata i que imposava l'ús dels signes diacrítics hussites per als fonemes de difícil correspondència en l'alfabet llatí. En juliol de 1848, l'alfabet gajica era confirmat de ple en ser autoritzat oficialment per decisió ministerial. Amb tot, l'opció per l'alfabet txeco-croat no tindria la menor repercussió en l'ortografia: mentre les normes ortogràfiques croates són quasi estrictament fonètiques, les eslovenes tendeixen a ésser morfofonèmiques.

El conflicte amb l'alemany i la competència amb els il·liristes feia urgent disposar d'un codi operatiu, precís i ric. Les mateixes pressions il·liristes d'autors com Matija Majar Ziljski (1809-1892) a favor d'emfasitzar les

rents significats segons convingui *a posteriori*) i mots-camió (són plurisèmics *in actu*). Pel tipus de relació que estableixen, els termes susdits tenen tres significats bàsics: (i) cultural; (ii) polític; i (iii) polític-cultural. Per les *unitats etnolingüístiques* que inclouen, admeten les quatre subentrades següents:

- a) Tots els eslaus meridionals: dels eslovens als búlgars.
- b) Tots els eslaus occidentals: dels eslovens als macedonis.
- c) Els eslaus meridionals de l'Imperi Austro-Hongarès (majoritàriament de religió catòlica). Aquesta accepció, quan pressuposa la unificació política, es relliga amb el projecte polític del triarisme (un Imperi a tres bandes: germànics, magiars i eslaus).
- d) Els parlants del diàstema serbo-croat.

2. El terme d'*austro-eslavisme* pres de la *Grammar...* (1808) de Jernej Kopitar, va esdevenir ràpidament el mot d'ordre dels intel·lectuals eslaus catòlics amb interessos vienesos. Segons ells, atès que a l'Imperi Austríac predominava proporcionalment l'element eslau per sobre del germànic, era ineluctable que esdevingués, a la llarga o la curta, un Estat eslau. Per altra banda, la seva pietat religiosa els feia considerar com a inextinguible tota deslleialtat vers la catòlica corona austríaca, cosa que bloquejava qualsevol inclinança per Rússia o Sèrbia, els líders del panslavisme.

similituds amb el croat, van menar a concessions més grans als dialectes carintí i estirià en l'eslovè literari i van contribuir a la unitat de la llengua. Però la mixtió multisecular amb l'alt-alemany obligava a la inajornable proscripció de nombrosos elements espuris presents en la llengua oral. La inexistència, durant l'època feudal, de classes dominants d'expressió culta en llengua eslava feia que l'eslovè no pogués satisfer les necessitats intel·lectuals. Al segle XVI, S. Krelj ja havia substituït els germanismes de Trubar per manlleus del croat i de l'eslavònic. Al segle XIX, davant la situació de minorització precària (que comportava, *inter alia*, penúria de mitjans institucionals), continuava essent més productiu *manllevar* solucions lingüístiques prefabricades d'altres llengües eslaves, que no pas investigar els recursos dialectals propis. Aquesta estratègia aconseguia:

a) Accelerar la *intellectualització* i la *modernització* lèxica de la llengua, necessitat preemptòria en una societat industrial: el manlleu a l'engròs de mots eslaus, dut a terme per entusiastes il·liristes i paneslavistes, si bé fou fet en massa, descoordinadament, i sense sospesar les necessitats exactes de la comunitat lingüística, va permetre una expansió del repertori lexicogràfic, sobretot el d'especialitats associades a la industrialització, en un *termini mínim*.

b) *Neutralitzar* les tendències il·liristes, desbordant-les amb una aliança simbòlica paneslavista. Per satisfer les necessitats d'intellectualització de la llengua literària, durant tot el segle XIX es manllevaron centenars de mots i expressions russes (associades a la principal potència eslava), txeques (vinculades al moviment nacional eslav més vigorós en pugna contra Viena) i serbo-croates (la llengua eslava més pròxima). En el diccionari monolingüe eslovè de V. Vodnik hi ha 95 entrades de mots russos lleument eslovenitzats, sense cap comentari; en el diccionari d'Anton Murko (1809-1871), hi ha el mateix nombre de mots russos, però gairebé cap terme no coincideix amb els que inventariava Vodnik. El cost supletori imprevist de tants manlleus va venir per la dicotomia que va crear entre la llengua escrita i la verbal: sobre el vocabulari del diccionari normatiu eslovè actual, l'*Slovenski pravopis* (1962), s'avalua que una tercera part de les entrades són manlleus eslaus introduïts en la llengua eslovena al llarg de la centúria passada.

c) Reforçar *indirectament* la unificació interdialectal eslovena, en tant que eludia donar preferència a les solucions d'una parla en lloc de les de l'altra, perquè recorria a solucions foranes.

4. TEORIA PANNÒNICA

La *tercera època* correspon a la segona meitat del segle XIX, quan Mari-bor i Ljubljana esdevenen estacions de la línia fèrria que uneix Viena amb

Trieste: la Baixa Estíria orienta la seva economia cap a la sortida marítima més immediata i d'aquesta manera s'entrenuen els interessos de la Carniola i la Baixa Estíria. Clausurada d'aquesta manera la indefinició prèvia de l'Estíria eslava enfront de Ljubljana o Zagreb, es conclou una aliança entre les classes emergents eslavo-estirianes i les classes dirigents de la Carniola i s'eclipsen definitivament les velleitats de secessionisme lingüístic de la Baixa Carniola, encara que això mateix obliga a certs ajustaments secundaris per part de la normativa. La llengua literària, que fins llavors havia desestimat els recursos dels dialectes estirià i pannonià —en els quals, cal tenir-ho en compte, s'expressen més d'una quarta part dels eslovens—, va haver de començar a prendre'ls en consideració. Així ho va fer, però de manera vicària, simbòlicament, a través de la *teoria pannònica*.

Aquesta teoria, original de J. Kopitar, postulava la posició *central* de l'eslovè entre les llengües eslaves. La tesi, *prima facie*, es presentava com geo-històrica: fins a les invasions úgriques, la Pannònia, en la intersecció de l'eslau septentrional, l'oriental i el meridional, havia estat de llengua eslovena; consegüentment, antic eslovè i eslavònic es confondrien indissociablement; *ergo* l'eslovè actual era la forma consecutiva *directa* de l'eslavònic i el seu legítim *legatari*. D'aquesta manera, la polèmica sobre la codificació gramatical i sintàctica en la seva relació amb els diferents dialectes quedava contrarestatada per l'apel·lació a l'eslavònic. Segons això, els drets de pubillatge de l'*slovenscina* sobre l'eslavònic, li donaven llicència per fer-ne un ús il·limitat. Franc Miklosich (1813-1891), el principal *difusor* de la teoria pannònica, aportava una ortografia *ideal* històrico-etimològica i contribuïa a l'estabilització definitiva del sistema morfològic. En alguns aspectes comportava una restauració d'elements desapareguts en l'eslovè, però presents en l'eslavònic i en la literatura protestant del segle XVI; en d'altres aspectes encloïa la incorporació de característiques del kaj-croat³ i aprofitava solucions del dialecte pannonià (tant de la Prekmurje com de la Prlekija), enriquint el repertori morfològic i sintàctic, en tant que eren elements inconneguts en l'àrea central.

Els deixebles de Miklosich van encara més enllà. F. Metelko, I. Navratil i L. Svetec, estudiosos de les estructures hipotètiques de la gramàtica

3. Actualment la majoria dels lingüistes postulen que en el serbo-croat hi ha tres grans dialectes: štokavià, čakavià i kajkavià. Això no ha estat sempre així. Els peoners dels estudis eslaus consideraven que el kajkavià (o kaj-croat) era indissociable del que avui en dia s'anomena eslovè, mentre que l'štokavià fóra una altra varietat/llengua totalment diferent. Ben entrat el nostre segle, l'eslovè F. Ramovš afirmava que el kaj-croat era «una parla arrabassada pel serbo-croat a l'eslovè». El domini lingüístic del kaj-croat venia a correspondre's *grosso modo* amb la regió nuclear croata, incloent-hi la rodalia de Zabreb (ciutat que dista menys de 20 kms. de la «frontera lingüística» de l'eslovè). Actualment, el kaj-croat està hibridat amb el croato-serbi i els seus parlants tenen el croat (i/o el croato-serbi) com a *Kultursprache*, si bé hom manté encara una agònica producció literària en kaj-croat.

eslava ideal establerta pel comparativisme, i publicistes com M. Cigale, F. Levstik i F. Cegnar són els responsables d'introduir nombrosos elements gramaticals i lèxics de l'eslavònic, fins arribar a construir una estructura artificial que obligava els mateixos parlants nadius de l'eslovè a estudiar la gramàtica de la seva pròpia llengua talment com si fos un idioma estranger. L'*ortografia* i l'*ortologia* es modelen sobre un model eslau idealitzat, que difereix de qualsevol vernacular; en *lexicografia*, una solució recurrent consisteix a identificar l'ètim (en nombrosos casos amb asterisc) i ajustar-lo a les formes dialectals més comunes; en *morfologia* s'intenta insuflar vida a categories gramaticals i clàusules formals que s'havien perdut o que restaven fossilitzades dialectalment, com el dual, el supí, l'infinitiu llarg en *-i*, els participis i els gerundis i les desinències de la declinació adjectival. Àdhuc paradigmes nominals i verbals d'origen estrictament teòric van ésser «reintroduïts» en les gramàtiques. Fou decisiu per a la seva inserció en l'eslovè escrit —i, encara que més parcial, també en el parlat— la vehiculació en eslovè de bona part de l'escola elemental i la introducció de l'ensenyament de l'eslavònic als gimnasos.

L'apellació a l'eslavònic reforçà el logicisme en la gramàtica i impulsà la hipercorrecció i l'emergència d'un acrolecte molt distant del basilecte pluridialectal. Durant el segle passat gairebé cada escriptor eslovè tenia interessos filològics; les revistes literàries *Slovan*, *Ljubljanski zvon* i *Dom in svet* eren plenes d'articles de caire normativista. Però la recurrència a l'eslavònic fou, en conjunt, valuosa i, en diferents parcel·les, necessària. Si bé l'eslovè disposava de morfemes derivatius per a l'expressió del pensament abstracte, calia activar-los; la categoria d'aspecte verbal, inherent a l'estructura gramatical de les llengües eslaves, estava postergada davant la categoria d'*Aktionsart*. Poc hi fa que l'ús de construccions passives s'hagi estès més enllà del que es feia servir en cap vernacular i del que és estrictament necessari. Totes aquestes lleus disfuncions queden compensades per la renovació o la implantació de la tercera persona plural de les formes curtes dels verbs i de certs tipus d'adjectius que, sota l'advocació de l'eslavònic, enriquiren, en definitiva, l'eslovè viu.

5. LJUDSKOST

La *quarta etapa* atrenca amb el canvi de circumstàncies polítiques: l'emirallament anterior de l'eslovè en el serbo-croat quedava automàticament clausurat arran de la integració d'Eslovènia en el Reialme dels Serbis, Croats i Eslovens (1918). Tot i això, consolidada la normativa, els retocs han estat de rang menor. En els darrers seixanta anys, la normativa ha deixat de costar el llenguatge literari i ha marcat l'èmfasi en l'estandardització —un procés estimulat i enfrenat alhora per les relacions lingüístiques i polítiques amb el serbo-croat.

A la vigília de la gran guerra europea, conflagració que menaria a la unitat dels eslovens amb Sèrbia, F. Ilesic incitava els escriptors eslovens a prestar atenció als altres eslaus:

«Quan no tenim un terme nostrat, no desempouem pas un obscur localisme eslovè, ans servim-nos dels mots de les grans literatures eslaves. Per damunt de tot el que ens cal és situar-nos al nivell del serbo-croat.»

Amb la unitat dels eslaus del sud, la mecànica depuradora canviaria de sentit. Una vegada superat l'entusiasme inicial iugoslavista provocat per la ruptura de la dependència respecte de Viena, a partir dels anys 20 i, sobretot, després de 1945, la pugnacitat del purisme eslovè s'ha adreçat contra la influència del serbo-croat, no sols contra els barbarismes i solecismes recents, sinó contra els préstecs que havien estat acceptats *anteriorment* en diccionaris i gramàtiques. Atesa la dificultat de distingir els elements serbo-croats dels eslaus vehiculats pel serbo-croat, l'eslovè ha tendit cap al rebuig de tot manlleu eslau i s'ha girat al *ljudskost* (*Volksprache*), i.e. cap als recursos dels dialectes propis. Paralelament, però en un sentit totalment diferent, a partir de la dècada dels 50, han augmentat més que mai els manlleus lèxics i semàntics d'origen anglès.

El *ljudskost* té el seu precedent més il·lustre en J. Kopitar, que proclamà la parla «inadulterada» de la pagesia carniolana com el model superior a emular pels escriptors. No obstant això, l'estudi sistemàtic de la dialectologia no s'escometria fins a l'any 1872, quan Baudouin de Courtenay va iniciar les seves conegudes enquestes de camp. Abans de l'ensulsiada de l'imperi austro-hongarès, S. Škrabec (1844-1915) és el precursor immediat del *ljudskost*. Segons ell, la llengua literària s'ha de basar tant en els textos del segle XVI com en l'ús viu dels dialectes. Calia, però, que la desagrairització i la industrialització estiguessin en un estadi avançat —que només s'esdevindria després de 1918— perquè es pogués sostenir, sense contraefectes perniciosos, que només la pagesia posseeix els atributs lingüístics pertinents per bastir la llengua nacional. Durant el període d'entreguerres, l'ideal del *ljudskost* es limità a l'alt-carniolà —Ljubljana forma part de la seva àrea, mentre que Maribor serva massa petges del seu antic predomini germànic.

El *ljudskost* té per funció, ensems pràctica i simbòlica, establir una continuïtat entre el present i el passat idealitzat al qual és atribuït un estat anímic «*Stimmung*» idèntic —en allò que convé— al de la contemporaneïtat—, però alhora superior en tant que més pur. El passat s'intemporalitza i és metonímicament reapropiat, permetent l'ego d'afirmar la seva singularitat i pluralitat en un *nosaltres* (arcaïtzant en tant que des i recontextualitzat) que permet compensar en el subjecte l'anonimat intrasocietal i l'homogeneïtzació cultural intersocietal.

6. ESTANDARDITZACIÓ

Fins ben entrat el segle xx, la normativització va fer via amb mitjans institucionals força precaris. Cal esperar fins al 1921 per tal que s'esbossi allò que al 1938 s'anomenaria definitivament *Slovenska Akademija Znanosti in Umetnosti* (SAZU, Acadèmia Eslovena d'Arts i Ciències) i que per a la llengua eslovena constituïa l'òrgan central de planificació del corpus lingüístic. El 1949, Fran Ramovš organitzava, en el marc del SAZU, l'Institut de la Llengua Eslovena, del qual després se separaria la Comissió de Terminologia, encara que continuant sempre dins del marc de l'Acadèmia Eslovena d'Arts i Ciències.

Després de 1945, la llengua literària s'ha vist sacsejada per diferents tensions, a l'inici contradictòries, però a més llarg termini confluents. La derrota de les potències de l'Eix va portar a la inclusió de la quasi-totalitat del Litoral dins els límits polítics de la República Eslovena. Conseqüentment, en un primer moment, en incrementar-se el pes del dialecte litoral (vora una cinquena part de la demografia eslovenòfona) va reforçar la pressió per al reconeixement normatiu dels seus trets lingüístics. Aquesta tendència fou ràpidament contrarestada per mobilitzacions horitzontals i verticals:

a) L'any 1981, els moviments migratius interns, és a dir, d'eslovens dins de la mateixa República Socialista d'Eslovènia afectaven el 41,4 % de la població. Les regions en què la immigració havia estat més important són l'Ístria i la rodalia de Kocevje (Baixa Carniola). En conjunt, totes aquestes migracions afectaven més de 724.000 habitants, sobre un total de menys de 2 milions.

b) La revolució va comportar la dislocació de les classes capitalistes i la seva substitució per una nova jerarquia social, presidida per la tecnoburocràcia, amb una mobilitat interclassista més àgil. Per altra banda, el nou sistema polític es legitima a través d'una participació més intensa, el que duu a un increment d'interacció *verbal* entre persones educades i semieducades en fòrums *formals*, i.e. situacions en què s'espera que s'utilitzi el que abans s'entenia per llengua literària i *alhora* es recerca captar l'atenció i persuadir l'auditori. Fora de l'acció interpersonal, les condicions sòcio-polítiques expandeixen enormement les funcions comunicatives de l'antiga llengua literària (funcions administratives, econòmiques, etcètera), però en un sentit estrictament *funcional*, relaxant la constricció normativista i simplificant els paradigmes. El *procés de democratització* de la llengua literària s'accelera: davalla l'estatus de l'expressió hiperculta en proporció inversa a l'ascens de l'estatus de les formes semieducades.

La irrupció dels *mèdia* (radiofonia a partir del 50 i televisió una dècada després) ha desplaçat el centre de gravetat de la llengua escrita a la ver-

bal, ha acabat creant un *estàndard* oral (*zborni o knjizni govor*), i ha remodelat certes varietats funcionals (*pokrajinski i pogovorni jeziki*). Fins arribar a la dècada dels 70, la codificació eslovena solament tenia en compte l'*Schriftsprache*. Entre el vernacular i la llengua literària mantenien relacions diglòssiques. Actualment, si s'accepta la distinció entre llengua literària i estàndard, l'eslovè disposa d'un estàndard, mentre que el croat just manté, i encara amb grans esforços, una llengua literària. Fet igualment rellevant per a l'eslovè, s'ha consolidat un interdialecte col·loquial central, amb un rang exhaustiu de funcions simbòliques i comunicatives.

La comparació diacrònica de l'escala de prestigi de les modalitats funcionals confirma la profunditat del procés d'estandardització (*cf.* quadre 1).

Quadre 1: Escala de prestigi de les modalitats funcionals ⁴

<i>Abans de 1945</i>	<i>Avui dia</i>
Diàlegs teatrals	Ràdio i televisió
<i>Belles-lettres</i>	Fòrums socials (parlaments, etc.)
Prosa periodística	Llenguatge oral
Llenguatge oral	Prosa periodística
—	<i>Belles-lettres</i>
—	Diàlegs teatrals

Fins a l'inici dels anys 80, la llengua s'anava simplificant: reduccions vocals, pèrdua del gènere neutre i del dual, fusió d'infiniutius i supins, etc. Als anys 80, amb l'arribada en massa d'immigrants serbo-croato parlants i la consegüent estratificació etnolingüística, el *purisme* ha esdevingut un diferenciador nacional (i, per tant, una marca social). El purisme, en aquestes circumstàncies, proporciona una estratègia d'autoprotecció lingüística contra interferències externes i acreix la dignitat nacional de la llengua.

4. Segons Rado L. Lencek, «On dilemmas and compromises in the evolution of moderne Slovene», dins *Slavic Linguistics and Language Teaching*, ed. by Thomas F. Magner (Columbus, Ohio: Slavic Publishers Inc., 1976).